

САВА ПЕНЧИЋ

ЗАПИС О ПЕСНИКУ

Почаствован сам да и ја кажем неку реч поводом песниковог јубилеја, осамдесет година живота и стваралаштва. Ипак морам рећи да чиним то са стрепњом јер нисам сигуран да уз толико осведочених зналаца његовог дела, присних и блиских људи, могу изрећи иоле ваљан и трајан суд. Ја и не мислим то. Мој домен је импресија. Право на то даје ми дубоко поштовање према личности Душановој и, још више, дуго, још од мојих студентских дана започето, друговање са његовим разнородним и богатим делом. Даје ми право још нешто: Душан Костић је први живи писац којег сам ја у свом животу видео и кога сам пре тога, већ увелико популарног, знао само по имену. Први живи лик живог писца, и тај лик, као драги и неизбрисив медаљон, са целом својом ондашњом снагом, и данас живи у мојој свести. Песник ће разумети ову чињеницу јер и сам на једном месту записује да му се писци у младости нису чинили као обични људи, “већ некако недостижни, малтене као богови”.

Догодило се то у рану јесен далеке 1947. године у Удружењу књижевника Србије, где сам се стицајем околности нашао. Један млади песник ми је, на примерима Мајаковског, објашњавао функцију микро-слике у поезији и у једном тренутку показао на прозор: “Ево Душана Костића!” Похрлио сам окну. На капију је улазио висок, прав, у елегантном сивом оделу, са мантилом преко руке, жив и стваран, мени посредно знан и драг песник. Тик поред нас пронео је своју аполонски извајану главу са светлом коврџавом косом и тек дискретно озареним лицем на коме се читао понос и благост. Била је то моја представа о истинском песнику, моја представа о човеку код кога, како сам већ био научио од Чехова, мора све бити лепо: и тело, и одело, и душа. Оно невидљиво у њему упознао сам касније, читајући Костићеву поезију, не само поезију,

већ и остала његова дела, укључујући и новинске написе у којима је било увек оно хранљиво зрнце потребно мојој души, верујем, људској души уопште.

Од 1947. године, када сам знао тек неколико новинских песама, Душаново дело је гromадно нарасло. Са својих неколико десетина књига он је, како би рекао Пушкин, подигао себи “споменик нерукотворни”. Један део, како то са споменицима уопште бива, однеће зуб времена, али ће га увек бити довољно да пред њега стане мала поворка оданих поклоника. Песничка трпеза Костићева је, уистину, богата / и тематски, и мотивски, и жанровски, и стилски / и свако са ње може узети онај хранљиви састојак који одговара његовом сензибилитету, његовим духовним потребама и његовом поимању песничког и књижевног умећа. Мене се дојмила лирска утопљеност и људска присност Душанових стихова. Све је у њима из човека и за човека. Ни паклени вртлози времена, ни сурова муљача историје у којој песник није био посматрач, већ судео-ник, чак ни шокови ни трауме које су га пратиле када је “оркан прошао”, нису у њему помутиле ту неуништу, орканску, рекао бих, потребу за људским. Све је то било далеко од оне добошарске револуционарности и парадног, митингашког патриотизма који је одјекивао са песничких трибина првих послератних година. Костићева револуционарност и његово родољубље били су од другог, племенитијег кова, без пригодне и научене реторике, како сам песник рече, без “празних ријечи, дневних парола и усклика”.

Ја овде не говорим о “Дневима између нас”, о “Шлепу уморне воде”, о “Балади мене крај мостова”, о сјајним песмама из “Заточеника југа”, којима је трајно устоличио нашу маринистичку лирику, о “Тристији”, која ће без остатка ући у најузбудљивије странице наше интимистичке лирике. Чак и када је певао о људима који су убедљиво носили имиџ историјских посленика, он их је сводио на своју лирску, да не кажем поново, присну људску меру. Судећи по ономе што је индиректно својом поезијом рекао, и сама историја за Душана Костића није панорама скупних догађаја, већ списак драгих људи, виђених у пројекцији личних импресија и личних судбина. Биле су Сутјеске, била су Тјентишта, Неретве, Ливна и Прозори, а он Јована Поповића, са којим је прошао те паклене стазе, зове себи у госте, “украј мора, / гдје смокве зрију, гдје сунца су пуне пржине”, међу рибаре и голубове и нуди своју присну руку *д у ш и* жедној весеља. То је та линија по којој се креће спектар песникових асоцијативних идеја. На њој нема безљудног простора, нема ни мисли ни емоције коју песник не жели да подели са другим, да је умножи у неком другом. У Москви, испуњен истинском срећом због сусрета са вољеном земљом, он пева о мртвом другу, о тузи, у ствари, што своју радост не може поделити с њим. Ту се структурира та Костићева самосвојна емотивна, не раздвојеност,

већ својеврсна чувствена слојевитост његове лирике из које, као њена афективна доминанта, израста њен основни, елегични тоналитет. То нису само ствари песниковог осећања света, већ и ствари његове глобалне поетике. Костић је свесно бранио своје право на сопствено виђење ствари, на свој самобитни песнички говор. Он је то назвао одбраном свога права "да буде песник". Он се у једном тренутку питао: "Може ли песник да изневери себе?". И одговарао: "Себе може, људе може, али поезију не смије. Али *истину* не смије." Реч је о песничкој истини, која није исто што и истина стварносна, политичка, идеолошка или било која друга. Костић је неговао ту своју, лирску истину, штитећи је у својим песмама од хладног додира пролазнога, као што се длановима љубоморно чува пламичак од ветрова који допиру извана и који би да га угасе. Нису то могли јер су те песме грађене по императивима "унутрашњег звука, душе и разума", јер се тај пламичак грејао на широком завичајном огњишту. Духовном и конкретном, како га је поимао Душан Костић, чији су најрадоснији тренуци били, како сам каже, "скитања по Југославији", и који је, цитирам поново, "на све око себе" гледао "широко отворених очију". Ја бих још додао: заљубљених очију. Он је гледао на завичајне просторе, како би рекао Јесењин, "погледом напојеним срцем".

Као и сваки други аутентични стваралац отвореног и радозналог духа, Душан Костић се еволутивно мењао у свом песничком веку. Али не у суштинским, само њему својственим одредницама. Његова поезија је попут оне Толстојеве изреке: час широка, час уска, час спора, час брза, час топла, час хладна, али вода је у њој увек иста. Он је био веран својим основним политичким ставовима, одан генерацији којој је припадао и идеалима које је исповедао, схваћеним онако како их може схватити један песник, увек жељан бајке, увек жељан измаштаног, идеалног света. То је оно посебно у њему. То је оно што га издваја из плејаде других песника његове идејне вере. Он је припадао слоју интелектуалне елите која је креирала друштво и његове вредности, али не и пантеону одабраних. Он се најбоље осећао као посленик на оној њиви коју му је отворио његов дар. То је био услов очувања његовог моралног, његовог људског и његовог стваралачког интегритета. Управо интегритета. Јер и када се у својој лирској реци задржавао понекад у вртложним баруштинама и муљевитим вировима, тамо су били други, а не он. Када у његовим најновијим песмама, након свега што се збило, зазвучи сумња, немир, бол, нескривени очај налик незнању, чини се да он тиме више изгони демоне из себе него што их призива, више плеви своју лирску башту од злог биља него што му то признаје легитимитет опстанка. Неки од података, који откривају најновији истраживачи Костићевог целокупног стваралаштва и његове биографије помажу да схватимо генезу најновијих мотива у његовом

певању, да дубље проникнемо у прави контекст и праве поруке појединих његових књига и песама, да тачније дефинишемо кривуље у развоју његовог сензибилитета и разлоге, до затамњења, његовог лирског исказа и упадљивог јачања елегичног тоналитета у њима. Другим речима, они нам помажу да схватимо невидљиви, само упућенима знани, дуго вођени след догађаја, који су се тако сурово и тако трагично расплели пред нашим очима. Не кажем да је песник био пророк. Он такав пророк никад није желео да буде. Говорим само о сензибилитету, који је са стрепњом, али тачно откуцавао кривуље “времена вукодава”, о разлозима зашто оно тако узбуђује и тако суморно и негодујуће дамари у његовим најновијим стиховима.

Sava Penčić

A NOTE ABOUT THE POET

Summary

The author limits himself to the domain of impression about the creative work by Dušan Kostić, which emerges from deep respect of poet's personality and his work. The impressions also have the roots in the fact that Dušan Kostić is “the first living writer I saw in my life and whom, at that time already very popular, I knew only by the name. The first living figure of living writer, and that writer, like dear and indelible medallion, whit his entire that time's strength, lives also today in my mind”. The encounter is located back in 1947, in Association of Writers of Serbia. More complete knowing of poet's personality and creative work are to follow, where the most impressive was “lyrical penetration and human intimacy of Kostić's verses. All in him is from human and for human”.

As a poet, Dušan Kostić, after the brutal realities of combat had passed, avoided ceremonial, pep-talking patriotism which echoed from poetic stands in first after war years. Kostić's revolutionary character and his patriotism were of more noble character. He gave to everything an intimate human measure. In his poetry there is no humanless space, not even thought or emotion the poet does not want to share, to multiply it in some one else (*Toast in Moscow*).

Consistent in his creative and in most widely understood human idea on welfare and progress, Dušan Kostić remains loyal to truth as a supreme creative and life criterion.

Author of this text believes that Dušan Kostić is an authentic creator of open and curious mind, always faithful to his poetic positions. As such, he belonged to the stratum of intellectual elite which created the society and its values, but not also to Pantheon of the chosen ones. He felt best as a working-man in the field opened for him by his talent, that is in poetry. His creative and human integrity was the most completely expressed in it.